

Hamdullah Yıldırım<https://orcid.org/0009-0003-5497-568X>

Teacher, Ministry of National Education, Türkiye, yildirimhamdullah24@gmail.co

Sezai Kardaş<https://orcid.org/0009-0003-3629-6448>

Teacher, Ministry of National Education, Türkiye, tsbkardas@gmail.com

Mehmet Yavuz<https://orcid.org/0009-0003-0620-3490>

Teacher, Ministry of National Education, Türkiye, aryyvz@gmail.com

Hüseyin Deniz Akkoç<https://orcid.org/0009-0006-9726-1486>

Teacher, Ministry of National Education, Türkiye, huseyindenizakkoc@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

YAZICI, F. (2025). XVI. ve XVIII. Yüzyıllar Arasında Kiğı Kazası'nın Ekonomik Yapısı. *Tigin Analitik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 31-44.

Okulda Psikolojik Danışmanlık Hizmetinin Öğrenci Üzerindeki Olumlu Etkileri**Öz**

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, okullarda öğrencilerin gelişimsel ve bireysel ihtiyaçlarını destekleyen önemli hizmetlerdir. Bu hizmetler, öğrencinin kendini gerçekleştirme sürecine yardımcı olmayı ve bireyin potansiyelini ortaya çıkarmasını amaçlamaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık; bireylerin yaşamlarında doğru seçimler yapabilmelerine, çevrelerine uyum sağlamalarına ve karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmelerine destek olmaktadır. Okullarda sunulan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin temelinde öğrencilerin kendini gerçekleştirme süreci yer almaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmanın amacı okulda yürütülen psikolojik danışmanlık hizmetlerinin öğrenci üzerindeki olumlu etkilerini incelemektir. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek için öncelikle ilgili literatür taranmış ve kuramsal temeller oluşturulmuştur. Çalışma nitel bir araştırma olup, araştırma tasarımı olarak betimsel ve nedensel desen tercih edilmiştir. Araştırmada tesadüfi olmayan kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık, Öğrenci, Okul

The Positive Effects of Psychological Counseling Services at School on Students

Abstract

Guidance and psychological counseling services are essential supports in schools that address students' developmental and individual needs. These services aim to assist students in achieving self-actualization and realizing their potential. Guidance and psychological counseling help individuals make appropriate life choices, adapt to their environment, and cope effectively with challenges they encounter. The foundation of school-based guidance and psychological counseling services lies in fostering students' self-actualization process. Accordingly, the purpose of this study is to examine the positive effects of psychological counseling services provided in schools on students. The research employs a survey model. To achieve the study's objectives, the relevant literature was first reviewed to establish a theoretical framework. The study is qualitative in nature and adopts a descriptive and causal design. A non-random convenience sampling method was used in the research. The data obtained from the literature review were analyzed and evaluated comprehensively.

Keywords: Education, Guidance and Psychological Counseling, Student, School

Giriş

Günümüzde teknolojideki gelişmeler ve değişiklikler oldukça hızlı bir biçimde gerçekleşmektedir. Bu değişimlerle birlikte toplumsal, kültürel, ekonomik ve eğitim yapısı gibi birçok konuda değişiklikler de kaçınılmaz olmuştur. Özellikle eğitimin önemli bir unsuru olan psikolojik danışma ve rehberlik kavramı da bu gelişmelere bağlı olarak giderek daha fazla önem kazanmıştır. Değişen aile yapısı, kültürel farklılıkların artması, cep telefonu ve benzeri teknolojik araçların gelişimine bağlı olarak çocuklar ve ergenler kendilerine sanal bir ortam ve çevre edinmeye başlamışlardır. Bu kültürel karmaşıklıklar bireyler üzerinde önemli etkiler yaratmıştır (Yeşilyaprak, 2013). Teknolojik araçlara bağımlılık düzeyine ulaşan bu yakınlaşma, sağlıklı yüz yüze iletişimi, kendini gerçekleştirme ve toplumsal etkileşimi zayıflatmaktadır. Hızla değişen ve gelişen dünyada sağlıklı ilişkiler, güvensizlik, kaygı ve olumsuzluklar giderek artmaktadır. Böyle bir toplumsal ortamda bireyler, günlük yaşamlarında birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kişiler aile, iş ve diğer sosyal alanlarda; kişiler arası ilişkilerde veya kendini tanımada farklı duygu ve düşünceler geliştirebilmektedir. Günlük yaşantıda seçimler yapmak, kararlar almak ve çevreye uyum sağlamak hayatın doğal gereklerindendir. Bireyler problemlerinin birçoğunu kendi başlarına çözebilirler; ancak bazı durumlarda kendilerini çıkmazda hissedip çözüm için bir başka kişinin yardımına ihtiyaç duyabilirler (Tan, 1992). Bu bağlamda özellikle çocuklara ve gençlere gerek rehberlik gerekse psikolojik yardım sunma açısından, okullarda ve eğitimin her kademesinde psikolojik danışma ve yönlendirme hizmetleri eğitimin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir.

Kişisel gelişim sürekli ve bütüncül bir biçimde gerçekleşir. Okullarda psikolojik danışmanlık ve destek konusunda temel yaklaşım gelişimsel yaklaşımdır. Gelişimsel yaklaşımın temelinde, bireylerin sabit bir gelişimsel durumda olmadıkları; önceki gelişim aşamalarını sağlıklı bir biçimde tamamlayanların, sonraki aşamalarda karşılaştıkları zorluklarla daha etkili biçimde başa çıkabilecekleri düşüncesi yer alır. Bu yaklaşıma dayalı

danışmanlık hizmetlerinde bireylerin gelişim dönemlerine özgü ihtiyaçları, danışmanlık hizmetlerinin temelini oluşturur (Yeşilyaprak, 2013). Tartışma kolaylığı açısından gelişim süreci; kişisel, eğitsel ve mesleki danışmanlık hizmetleri olmak üzere üç ana alana ayrılmaktadır. Ancak bu gelişim alanlarını birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir; çünkü farklı gelişim alanları birbirini doğrudan etkiler. Örneğin, öğrencilerin gerçekçi bir benlik kavramı geliştirememeleri kişisel danışma alanında ele alınırken, bu durum öğrencinin akademik başarısını ve kariyer hedeflerini de etkileyebilir. Dolayısıyla konu, eğitim ve kariyer rehberliğinin kapsamına da girmektedir (Yeşilyaprak, 2013). Çağdaş eğitim sistemi içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri öğretimin tamamlayıcısı niteliğindedir (Yeşilyaprak, 2013). Bu hizmetlerin bir yönünü rehberlik, diğer yönünü ise psikolojik danışma oluşturmaktadır. Bu hizmetlerin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için, alan uzmanlarının gerekli mesleki bilgiye sahip olmalarının yanı sıra kişisel niteliklerini de geliştirmiş olmaları gerekmektedir.

Etkili psikolojik danışmanların kişisel özellikleri arasında; güçlü bir kişilik yapısına sahip olmak, kendine saygı duymak, kendi gücünü tanımak ve kabul etmek, değişime açık olmak, yaşamlarını biçimlendirebilecek tercihler yapabilmek, yaşamla bağlantılı hissetmek, otantik, samimi ve dürüst olmak, ince bir mizah anlayışına sahip olmak, hatalarını kabul edebilmek, içinde bulunduğu anı yaşayabilmek, başkalarının mutluluğuyla ilgilenmek ve ilişkilerinde sağlıklı sınırlar oluşturabilmek yer almaktadır (Corey, 2008). Okullarda sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin kapsamında, öğrencilerin duygusal ve psikolojik sorunlarıyla ilgilenmek yer almaktadır. Bu hizmetleri yürütecek uzmanların gelişmiş bir empati yeteneğine sahip olmaları, karşısındaki bireylerin duygularını doğru biçimde anlayıp ifade edebilmeleri, görevlerini daha etkili şekilde yapmalarını sağlar (Kurt, 2007). Bu noktada, öğrenciler açısından hem empatinin hem de iletişimin danışmanlık sürecinin etkili ve verimli biçimde sürdürülebilmesinde önemli olduğu; aralarındaki ilişkinin danışmanlık sürecine etkisinin olabileceği söylenebilir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, okul öğrencilerinin empatik eğilim ve iletişim becerilerini geliştirmede önemli bir yere sahiptir. Bu konunun incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla okulda psikolojik danışmanlık hizmetinin öğrenci üzerindeki olumlu etkileriyle ilgili literatürde bulunan çalışmaların incelenmesinin, yapılacak gelecek araştırmalara ışık tutacağı söylenebilir.

Okulların gelişmesi, değişen koşullara uyum sağlaması ve değişimin öncüsü olabilmesinde en önemli etken öğretmenlerdir. Modern eğitim sisteminin önemli bir parçası olan rehber öğretmenlik kavramı, Türkiye’de ilk kez 1938’lerde anılmakla birlikte, 1950’lerden sonra gelişme göstermeye başlamıştır. Özellikle 1970’lerden itibaren rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin uzman kişilerce yürütülen ayrı bir yardım ve uzmanlık alanı olarak

eğitim sisteminde yer aldığı görülmektedir (Tan, 1992). Rehber öğretmenlerin okulun amaç ve hedeflerine katkı sağlayabilmeleri için yüksek performans göstermeleri ve öğrencilerin maksimum verim elde etmeleri önemlidir. Bu araştırma, konuya ilişkin yapılmış çalışmaları genel çerçevede inceleyerek eğitim ve öğretime katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma, rehber öğretmenlerle ilgili ön bilgiler sunması, yeni görüş ve fikirler kazandırması açısından da önem taşımaktadır.

*Elde edilen bilgiler araştırılan kaynaklarla sınırlıdır.

*Çalışmalar belirli yıllarla sınırlıdır.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Her yeni bilimsel çalışmayla birlikte değişiklikler meydana geldiği gibi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik kavramları da değişmekte ve günümüzün koşullarına göre güncellenmektedir. Danışmanlık başlangıçta bireyleri belirli alanlara yönlendirmek için sunulan bir hizmet olarak düşünülmekteydi. Günümüzde ise kurumlar, yalnızca kişiye istihdam sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve ekonomik alanlarda sıkışıp kalan bireylerin bu çıkmazdan kurtulmalarına da yardımcı olmaktadır.

İş yaşamında karşılaşılan sorunlarla baş etmek, kariyer seçimi yapmak veya yeni başlangıçlar planlamak gibi durumlarda bireyler, danışmanlık hizmetlerinden destek alabilmektedir. Deneyimler ve yeni araştırmalar ışığında psikolojik danışma ve rehberliğin tanımları da giderek daha net bir hâle gelmektedir (Tan, 1992). Psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) faaliyetlerinin merkezinde birey yer almaktadır. Psikolojik danışmanın yalnızca bireyin kendisini bir bütün olarak tanımasına yardımcı olmadığı, aynı zamanda aktif ve bağımsız olmasına, öz düzenleme ve öz değerlendirme becerileri kazanmasına da katkı sağladığı belirtilmektedir (Yeşilyaprak, 2013). Gelişimin genel yapısı dikkate alındığında, bireylerin farklı alanlarda gelişim becerileri kazanmaları beklenmektedir. Bu doğrultuda gerekli hizmetlerin sağlanması amacıyla sosyal-duygusal, akademik ve mesleki gelişim alanlarında danışmanlık hizmetleri yürütülmektedir. Sosyal-duygusal gelişim alanı, bireyin kendini tanıması ve geliştirmesi, başkalarını anlaması, sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, hedefler belirleyip bu hedeflere ulaşmak için çaba göstermesi ve aile ile çevre değerlerine duyarlılık geliştirmesini kapsar. Kariyer gelişim alanı, bireyin kişisel yeteneklerini, ilgilerini ve diğer özelliklerini tanımasını; meslek seçimiyle kendi özellikleri arasında ilişki kurmasını; mesleki farkındalık geliştirmesini ve eğitim ile meslek yaşamı arasındaki bağlantıyı kurmasını içerir.

Akademik gelişim alanı ise bireylerin okul ortamına uyum sağlamalarına, kuralları içselleştirmelerine, akademik istikrar ve sorumluluk göstermelerine, başarı için gerekli bilgi ve becerileri geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlar (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Bu gelişim alanlarını desteklemek amacıyla psikolojik danışmanlar, yöneticiler, öğretmenler, ebeveynler

ve diğer paydaşlar iş birliği içinde çalışmaktadır. Okullarda görev yapan psikolojik danışmanlar; bireyi tanıma, rehberlik, aracılık, izleme ve danışmanlık hizmetleri sunarlar (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Tanıma süreci kapsamında çeşitli kişisel tanıma teknikleri uygulanır ve elde edilen veriler değerlendirilir. Bu sonuçlara göre öğrencilerle ve ilgili taraflarla görüşmeler yapılır. Danışmanlık hizmetinin bir parçası olarak, öğretmen, yönetici, veli ve öğrencilerle etkili iletişim kurulması ve gerekli rehberlik desteğinin sağlanması hedeflenir. Danışma ve izleme çalışmaları aracılığıyla öğrencilere uygun staj, iş, alan, meslek, endüstri veya kültürel etkinliklerde rehberlik yapılır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Ülkemizde uygulanan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, okul ve eğitim kurumlarındaki sorunların çözümüne yönelik bir destek hizmeti olarak değerlendirilmiştir. Ancak günümüzde değişen koşullar doğrultusunda bu hizmetlerin önemi ve psikolojik danışmanlığa olan ihtiyaç giderek artmaktadır (Yeşilyaprak, 2013).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Amaçları

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri (RPDH), bireylerin gelişimini desteklemek ve topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amacıyla eğitim süreciyle bütünleştirilmiştir. RPDH'nin temel hedefi, öğrencilerin kendini gerçekleştirmesidir. Kendini gerçekleştirme; bireyde var olan potansiyelin, niteliklerin ve yeteneklerin uygulamaya geçirilmesi, kullanılması, alışkanlık hâline getirilmesi ve geliştirilmesi olarak tanımlanır. Kendini gerçekleştiren birey, öz düzenleme, öz yargılama ve öz denetleme becerilerini geliştirmiş kişidir (Yeşilyaprak, 2013). Psikolojik danışmanlar ve rehberlik öğretmenleri, normal gelişim gösteremeyen öğrencilerin kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki alanlarda ilerlemelerini sağlamak için çaba göstermektedirler (Yalçın, 2006). Günümüzde yaşamın ve eğitimin akışını olumsuz etkileyen çocuk istismarı ve aile içi şiddet gibi sorunların en aza indirilmesi konusunda da önemli çabalar gösterilmektedir. Kurumlardaki RPDH, öğrencilerin duygusal, sosyal ve psikolojik sağlığının korunması ve geliştirilmesi için çalışmalar yürütmektedir (Ültanır, 2000). Ayrıca, özellikle ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında RPDH'nin önleyici yönünün öne çıktığı belirtilmektedir. Bu kapsamda psikolojik danışmanlar ve rehberlik öğretmenleri, etkili bir hizmet sunabilmek için öğretmenler ve ailelerle iş birliği yapmalı, düzenli görüşmeler gerçekleştirmelidir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Bu görüşmelerin temel amacı, bireylerin gelişimlerini desteklemek ve kendini gerçekleştirmiş bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktır (Kepçeoğlu, 1994). RPDH, normal gelişim gösteren ve herhangi bir engeli bulunmayan öğrencilerin yaşadıkları sorunlara çözüm bulabilen; bireylerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarını ifade etmelerine olanak tanıyan bir hizmet alanıdır. RPDH'nin temel amaçlarından biri, öğrencilerin karar verme süreçlerinde karşılaştıkları problemlerle başa çıkmalarına yardımcı olmaktır. İnsanların karar verme

sürecinde kaygı ya da korku yaşadıklarında genellikle rehberlik hizmetine başvurdukları belirlenmiştir (Can, 2005). Bireylerde gelişimsel sorunlar genellikle dış etkenlerin veya çevrenin belirlediği hedeflere göre hareket etmeye zorlanmaları durumunda ortaya çıkmaktadır. Doğru davranış sergilediğinde ödüllendirilen, yanlış yaptığında cezalandırılan bireyler zamanla savunma mekanizmaları geliştirmektedir. Bu mekanizmalar, bireylerin özgür ve yaratıcı biçimde hareket etmelerini engeller. RPDH'nin amacı, bireylerin savunma mekanizmalarına başvurmadan, kendisi gibi davranabilen, karşılaştığı sorunlara yaratıcı çözümler bulabilen, topluma uyum sağlayan ve olumlu yönlerini geliştiren bireyler hâline gelmelerini sağlamaktır (Bakulçoğlu, 2003). Sonuç olarak, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin genel amacı; bireylerin bilgi sahibi olmalarını, gelişimlerini sürdürmelerini, kendilerini izleyebilmelerini ve bağımsız bireyler olarak toplumda yer almalarını sağlamaktır.

Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmenlerinin Görev ve Sorumlulukları

Psikolojik danışma ve rehberlik (PDR), uzmanlık gerektiren, alana özgü yöntem ve teknikleri içeren profesyonel bir uygulamadır. Bu nedenle PDR uygulamalarının verimli olabilmesi için, alanında uzman ve iyi eğitim almış profesyonellerin görev yapması zorunludur. Ayrıca meslek elemanlarının kendilerini sürekli olarak güncel tutmaları da büyük önem taşımaktadır (Kepçeoğlu, 1994). Kepçeoğlu'na (1994) göre, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bireylerin sosyal ve psikolojik durumlarını iyileştirmeyi amaçlar. Nihai hedef, bireylerin mutlu, dengeli ve üretken bir yaşama ulaşmalarını sağlamaktır. Psikolojik danışmanlar ve rehberlik öğretmenlerinin görevlerini yerine getirirken sahip olmaları gereken bazı nitelikler şunlardır:

*Gelişimsel yetersizliği olan bireyler arasında kültür, aile yapısı, sosyoekonomik düzey, cinsel kimlik, dil ve değerler açısından farklılıklar bulunduğu için, danışmanların çok kültürlü danışma psikolojisi bilgisine sahip olmaları gerekmektedir.

*Bireylerin akademik performanslarını geliştirebilmeleri için uygun strateji, yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullanabilmeleri beklenir.

*Yöneticiler, öğretmenler, veliler ve toplumla etkili iletişim kurma, iş birliği yapma ve bilgi alışverişinde bulunma becerisine sahip olmalıdırlar.

*Öğretmenler ve aileler, danışmanların rehberliğinde düzenlenen eğitim programlarına katılarak normal gelişim göstermeyen bireylerin gelişim süreçlerine katkı sağlamalıdır.

*Kurum bünyesinde etkili bir eğitim ortamı oluşturmak için gerekli program ve hizmetleri planlayacak, organize edecek bilgiye sahip olmalıdırlar.

*Psikolojik danışmanlar, mesleki etik standartları, yasal haklarını ve sınırlarını bilmelidir. Karşılaştıkları sorunlara ilişkin bilgilerini uygulamaya koyma becerisine sahip olmalıdırlar.

*Gelişim odaklı yaklaşımlar çerçevesinde rehberlik programları hazırlamalı ve uygulamalıdır.

*Eğitim sistemi içindeki tüm paydaşlarla uyumlu bir biçimde çalışmalıdırlar.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin gelişiminde önemli bir role sahip olan Amerikan Okul Danışmanları Derneği (ASCA), danışmanın sorumluluklarını aşağıdaki şekilde tanımlamaktadır:

*Normal gelişim gösteren bireylerin hedef belirlemelerine ve gelecek için plan yapmalarına yardımcı olmak,

*Öğrencilere uygun desteği sağlamak,

*Bireylerin özellikleri ve ihtiyaçlarına ilişkin önleyici çalışmalar yürütmek,

*Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmeye yönelik etkinlikler düzenlemek ve uygulamak,

*Bireysel veya grup rehberliği hizmetleri sunmak,

*Öğrencilerin ailelerine, öğretmenlerine ve diğer paydaşlara rehberlik etmek,

*Kurum içindeki destek sistemleriyle iş birliği yapmak,

*Akran desteği ve bilgilendirme etkinlikleri düzenlemek,

*Rehberlik programlarının yürütülmesini ve değerlendirilmesini sağlamak,

*Hatalı uygulamaların düzeltilmesi için çalışmalar yürütmek.

Bunlara ek olarak, danışmanlar tüm bireylerin eğitim geçmişlerini, bilgi ve deneyimlerini takip eder; kurum içinde ve dışında grup etkinlikleri düzenler; kurum politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunur ve çeşitli psikososyal zorluklarla karşılaşan bireylerin savunuculuğunu üstlenir. Profesyonel danışmanların görevi yalnızca kurumun gelişimini ve ruh sağlığını desteklemek değil, aynı zamanda normal gelişim göstermeyen bireylerin ihtiyaçlarını da karşılamaktır.

Türkiye’de psikolojik danışmanların ve rehberlik öğretmenlerinin görev ve sorumlulukları, Millî Eğitim Bakanlığı (2017) tarafından yayımlanan *Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği* ile belirlenmiştir. Bu yönetmelik, danışmanların öğrencilere, velilere ve kurum çalışanlarına karşı yerine getirmeleri gereken görevleri düzenlemektedir. Yönetmeliğin 23. ve 34. maddelerine göre psikolojik danışmanların görevleri şöyledir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017):

*Öğrencileri her yönüyle tanımak, akademik açıdan değerlendirmek, uygun alanlara yönlendirmek ve yerleştirmek; analiz ve değerlendirme için bilimsel ölçme araçlarını kullanmak,

*Rehberlik planını sınıf öğretmenleriyle birlikte oluşturmak ve yürütmek,

*Sınıf danışmanlarına rehberlik etmek ve önerilerde bulunmak,

*Normal gelişim göstermeyen bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP) geliştirmek,

*Nörotipik bireylere ve ebeveynlerine yönelik eğitim faaliyetlerinin uygulanmasında kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak,

*Destek eğitim sınıflarındaki öğrencilerin gelişimlerini izlemek ve öğretmenlere rehberlik etmek,

*Evde veya hastanede eğitim gören öğrencilere rehberlik hizmeti sunmak,

*Veli toplantılarına katılmak ve ebeveynlere yönelik rehberlik çalışmaları yürütmek,

*Ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanırken bilimsel, etik ve mesleki ilkelere uygun davranmak,

*Okul yöneticilerine, öğretmenlere, personele ve velilere rehberlik danışmanlığı yapmak,

*Eğitim ortamlarını geliştirmeye yönelik araştırma, izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütmek.

Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Önemi

Eğitim süreci içinde öğrenciye sunulan rehberlik ve psikolojik hizmetler, öğrencinin uyumuna ve gelişimine yardımcı olmaya yöneliktir (Yeşilyaprak, 2013). Rehberlik ve psikolojik danışma alanında bireyi tanımak için geçerli ve güvenilir ölçme araçları geliştirmek, öğrencilerin okula ve çevreye uyumlarıyla ilgili sorunları saptamak ve onlara çözüm yolları geliştirmek, meslek seçimine yardımcı olmak amacıyla bilimsel çalışmalar yapılmaktadır (Kepçeoğlu, 1994). Okullarda öğrencilerin kendilerini zor durumda hissettiklerinde, başa çıkamadıkları bir durum yaşadıklarında, herhangi bir konuda bilgi alma veya rehberliğe ihtiyaç duymaları halinde başvuracakları ilk kişi rehber öğretmenlerdir. Rehber öğretmenler okullarda öncelikle öğrenciyle ilgilenirken aynı zamanda aileyi ve okuldaki tüm personeli bilgilendirmektedir. Can'ın (2005) da vurguladığı gibi, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; öğrencilerin kendi sorunlarını etkili biçimde çözebilmeleri, olumlu benlik algısı geliştirmeleri ve özgüvenlerinin artması için eğitim kurumlarında öğrencilere destek olur. Nüfusunun önemli bir kısmı kentlerde yaşayan Türkiye'de, aile ve nüfus yapısındaki değişimlerin beraberinde getirdiği çocuk işçiliği, çocuk ihmal ve istismarı, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımındaki artış, eğitim ve sağlıkla ilgili sorunlar, çocukların bakımıyla ilgili güçlükler, tek ebeveynlerin çoğalması ile göçmen ve mülteci çocuklara ilişkin yeni durumlar ve bunlara bağlı sorunlar nedeniyle rehberlik hizmetlerinin yeni işlevler kazanması gerekmektedir. İlgili literatürden ve Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği'ndeki başlıklardan hareketle, bir sonraki bölümde rehberlik ve psikolojik danışmanlığın eğitim içindeki yeri/işlevi incelenmiştir.

Alanlarına Göre Rehberlik Hizmetleri

Bireye ve ailesine sunulan rehberlik hizmetleri; mesleki, eğitsel ve kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri olarak üçe ayrılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Öğrencilerin yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer ve kişilik özelliklerine göre hangi alanlarda desteğe ihtiyacı varsa, rehber öğretmenler o alana yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu hizmet alanları birbirinden bağımsız değildir; aksine birbiriyle ilişkilidir. Eğitim kurumlarında eğitsel ve mesleki rehberliğe daha çok ağırlık verilse de kişisel/sosyal rehberlik de en az diğerleri kadar önemlidir.

Eğitsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Eğitsel rehberlik hizmetlerinin amacı “bireyin yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer, kişilik özellikleri, imkân ve koşullarıyla uyumlu eğitsel kararlar alması; eğitime ilişkin olumlu tutum geliştirmesi ve hayat boyu öğrenme sürecinde gelişimine destek olunması”dır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Bu hizmetler bireye ve ailesine sunulur. Rehber öğretmenlerin, öğrencilerin öğrenmeyi anlamlı kılmaları ve bireysel farklılıklarını gözetmeleri; öğrenme ortamlarını buna göre düzenlemeleri gerekir. Bir bakıma “öğrenmeyi öğrenme” hedeflenir. Eğitsel rehberlik ve danışma, bireyin öğrenimle ilgili karşılaştığı problemlerle ilgilenir. Öğrencinin eğitime devam edeceği okulu seçmesi ve yerleşmesi, okul içindeki dal ve seçmeli dersleri tercih etmesi ve bu alanlarda başarılı olabilmesi için eğitsel rehberlik hizmetleri verilir. Başarı için gerekli çalışma tekniklerini öğrenme, çalışma alışkanlıkları geliştirme ve zorluklarla baş etme bu noktada önemlidir. Üstün yetenekli ya da özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin fark edilmesi ve uygun programlara yönlendirilmesi de bu kapsamda ele alınır (Tan, 1992). Öğrenciye sunulan eğitsel rehberlik; zamanı kullanma, plan yapma ve uygulama, verimli ders çalışma yolları, sınavlara hazırlanma, yetenekleri geliştirme ve öğrenme engellerini aşmaya yönelik tutum ve alışkanlıkların kazandırılmasını içerir. Bu hizmetler sürekli olmalı ve yalnızca başarısı düşük öğrencilere değil, tüm öğrencilere yönelik olmalıdır. Genellikle grup hâlinde yürütülen eğitsel rehberlik, ihtiyaç hâlinde bireysel olarak da sürdürülebilir. Çalışmalar, planlı ve sistemli bir program çerçevesinde yürütülmelidir (Yeşilyaprak, 2013).

*Öğrencilerin akademik başarılarını artırmak için rehber öğretmenler; hedef belirleme, zamanı etkili kullanma ve verimli çalışma becerilerini destekleyen faaliyetler düzenler; öğrencilerin öğrenme stillerini tanımlarına yardımcı olur; sınav kaygısını azaltmaya yönelik müdahaleler yürütür; oryantasyon programlarında görev alır; devamsızlıkla ilgili önlemler alır ve gerekli rehberlik hizmetlerini sunar (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Eğitsel rehberlik hizmetleri öğrenci velilerini de kapsar. Örneğin; okula yeni başlayan öğrencilerin velileri, okulun nasıl ziyaret edileceği, evde çocuğa nasıl destek olunacağı, çalışma alışkanlıklarını geliştirmede üstlerine düşen görevler konusunda bilgilendirilir. Okulun amaçları, yürütülen çalışmalar, mevcut hizmet ve kaynaklar ile sosyal-kültürel etkinlikler velilerle yapılan

toplantılarda paylaşılır. Ders planı yapılması ve öğrencinin plana uygun hazırlanması gibi konularda danışman-öğrenci-veli üçlüsü biçiminde eğitsel danışma yürütülebilir (Tan, 1992).

Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Rehberliğin hem dünyadaki hem de Türkiye'deki gelişimine bakıldığında, öğrencilerin yeteneklerini keşfetmeleri ve uygun mesleklere yönlendirilmeleri amacıyla ortaya çıktığı görülür. Meslek seçimi, bireyin yaşamındaki dönüm noktalarından biridir. İlgi, yetenek ve becerilerin tanınması, uygun bir mesleğe yönlendirmeyi mümkün kılar. Bu süreçte bireyi tanıma ve özelliklerine göre yönlendirme işlevinde bilimsel verilerin ve yöntemlerin kullanılması önemlidir (Yalçın, 2006). Mesleki rehberlik hizmetlerinin amacı; bireyin kendini ve meslekleri tanıması, yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer ve kişilik özellikleri doğrultusunda seçim yapması; mesleğe hazırlanması, başlaması, sürdürmesi ve yaşam boyu kendini geliştirmesidir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Rehber öğretmenler, öğrencinin ilgi ve yeteneklerini fark etmesini sağlar; meslekleri ve koşullarını tanıtarak öğrenciyi mesleğe hazırlarken aileyi de bilgilendirir. Öğrencilerin birbirleriyle kıyaslanmasının olumsuz etkileri olabileceği vurgulanarak, sürecin bireysel farklılıklara saygı temelinde yürütülmesi önemsenir (Yeşilyaprak, 2013).

Kişisel Rehberlik ve Psikolojik Danışma

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, bireyin etkili bir insan olması ve sosyal çevresinde sağlıklı ilişkiler kurarak yaşamını sürdürebilmesini amaçlar. Bu nedenle kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerinin yeri, eğitim hizmetlerinin yapılandırılması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi aşamalarında en az eğitim kadar önemlidir (Can, 2005). Kişisel/sosyal rehberlik; bireyin bilişsel, sosyal, duygusal, ahlaki ve davranışsal gelişimini desteklemek amacıyla kendini tanımasını; karar verme ve problem çözme gibi sosyal beceriler ile yaşam becerilerini geliştirmesini ve sorumluluk sahibi bir birey olarak yaşamını sürdürmesini hedefler (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Bireyin kişisel ve sosyal gelişimini sağlıklı sürdürebilmesi için kendini ve başkalarını anlaması ve kabul etmesi, günlük yaşam becerilerini edinmesi, aile ve toplum olgularını kavraması ve sosyal ortamlarda sağlıklı ilişkiler kurabilmesi önemlidir (Yeşilyaprak, 2013). Kişisel rehberlik; cinsiyetle ilgili sorunlar, akran ilişkileri, sağlıkla ilgili problemler, özgüven düşüklüğü, benlik algısı, korku ve kaygı gibi alanlarda destek sunar (Kepçeoğlu, 1994). Bu hizmetler; özgüveni ve özsaygıyı artırma, kaygıyla baş etme, problem çözme ve iletişim becerilerini geliştirme amaçlıdır. Rehberliğin hizmet alanları birbiriyle ilişkilidir: mesleki yönelimler kendini gerçekleştirme kolaylaştırabilirken, derslerdeki başarısızlıklar özgüveni azaltabilir. Zamanında müdahale edilmezse problemler büyüyerek bireyin ruh sağlığını olumsuz etkileyebilir; bu nedenle önleyici rehberlik işlevi kritik önemdedir (Kepçeoğlu, 1994; Tan, 1992). Kişisel/sosyal rehberlik, öğrencinin yanı sıra aileyi de kapsar.

Özellikle ilkököl ve ortaokul dönemlerinde aile içi ilişkilerin çocukların problemlerinde etkili olduğu bilinmektedir. Ailelere ilişkileri daha olumlu ve verimli hâle getirmeleri konusunda yardım edilmelidir (Tan, 1992). Rehber öğretmenler; aile eğitim programları oluşturabilir, okul yönetimi ve öğretmenlerle birlikte aile ziyaretleri yaparak çocuğun ilişkilerini ve çevresini gözlemleyebilir.

*Ayrıca eğitim kurumlarında rehber öğretmenler, kişisel/sosyal rehberlik kapsamında; öğrencilerin gelişim dönemi özelliklerini anlamalarını sağlayarak dönemin problemleriyle baş etmelerine yardımcı olur; duygularını ve başkalarının duygularını tanımları, kabul etmeleri ve uygun şekilde ifade etmeleri için duygusal ve iletişimsel gelişimlerini destekler; problem çözme, sorumluluk alma, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini geliştirmelerinde yol gösterir. Doğal afetler, kazalar, ihmal ve istismar gibi travmatik yaşantılarla baş etme becerileri kazandırır; gerekli durumlarda öğrencileri ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Rehberliğin tarihsel gelişimi incelendiğinde, meslek seçimi ve akademik başarının ön planda olmasına karşın, toplumsal değişimlerin getirdiği sorunlar kişisel/sosyal rehberlik hizmetlerine duyulan gereksinimin en az eğitsel ve mesleki rehberlik kadar önemli olduğunu göstermektedir (Yalçın, 2006; Ültanır, 2000).

Birey Sayısına Göre Rehberlik Hizmetleri

Rehberlik hizmetleri, hizmet alan birey sayısına göre bireysel ya da grup rehberliği olarak ikiye ayrılır. “Bireyin eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal gelişimine yönelik birebir sunulan rehberlik hizmetleri” bireysel rehberlik; “birden çok kişiyle yürütülen rehberlik hizmetleri” ise grup rehberliğidir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Kısaca, rehberlik ve psikolojik danışma tek kişiye sunuluyorsa bireysel danışma; birden fazla kişiye aynı anda sunuluyorsa grup rehberliğidir (Tan, 1992).

Öğretim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri

Eğitim süreklidir. 5–6 yaşlarında anaokuluna başlayan öğrenci, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve gerekirse lisansüstü eğitime devam eder. Bu süreçte öğrenci, her aşamada kendini daha iyi tanıması, anlaması ve kabul etmesi; bir üst aşamaya geçmek üzere tercih yapması, sağlıklı kararlar alması ve uygulaması; karşılaştığı problemlerle baş edebilmesi; potansiyelini etkili biçimde kullanabilmesi ve nihayetinde kendini gerçekleştirebilmesi açısından rehberlik hizmetlerine ihtiyaç duyar (Yeşilyaprak, 2013). Alt başlıklarda farklı kademelerdeki rehberlik hizmetlerinden bahsedilmektedir. Türkiye’deki eğitim sistemindeki değişiklikler nedeniyle ilgili alan yazında öğrencilerin yaşları ve kademeleri farklılık gösterebilmektedir. Genel amaç ve ilkeler bakımından rehberlik hizmetlerinde farklılık olmasa da her kademe için düzenlenen program ve etkinliklerin içeriği, öğrencilerin ihtiyaç ve durumlarına göre değişmektedir.

Okul Öncesi Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Okul öncesi dönem, zorunlu ilkököl çağına gelmemiş çocukların planlı bir eğitim ortamında sosyal, bilişsel ve davranışsal gelişimini destekleyen kademedir (Can, 2005). Bu dönemde sunulan rehberlik hizmetleri; çocuğun sosyalleşmesi, ilkökula hazırlık için uyum çalışmaları, kendini ifade etmeye yönelik sosyal beceriler, olumlu benlik algısı ve mesleklere ilişkin olumlu tutumlar geliştirilmesi ile aileye yönelik rehberliği kapsar (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Eğitim ve rehberlik hizmetlerinin eş zamanlı yürütülmesi; çocuğun oyun ihtiyacı, merakını giderme, beden farkındalığı ve bağımsızlık duygusunu geliştirme gibi gereksinimlerinin karşılanması açısından önemlidir (Can, 2005). Bu dönemde bireysel rehberlik; kendini kabul, özgüven, sosyalleşme ve benlik kavramı; eğitsel rehberlik ise okula uyum ve bir üst kademeye hazırlık, temel becerilerin kazanımı ve eğitime güdülenme konularına odaklanır. Mesleki rehberlik, mesleki gelişim sürecinin başlangıcı olarak döneme özgü görevlerin desteklenmesini içerir. Öğretmenin sevgi ve yakın ilgi göstermesi, rol model olması ve aile ile iş birliği önem taşır (Yeşilyaprak, 2013). Okul öncesinde kişisel/sosyal rehberlik daha belirgindir; öğrenciden okul içinde olumlu ilişkiler kurması, kuralları öğrenmesi, bağımsız davranabilmesi beklenir. Empati, paylaşma, akranlarını tanıma ve bireysel farklılıkların farkına varma gibi özellikler bu hizmetlerle desteklenir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017).

İlköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

İlköğretim dönemi, çocuğun eğitim yaşamına başlangıcı olması bakımından kişisel, bilişsel ve sosyal açıdan kritik bir aşamadır. Bu dönemde, yalnızca öğretim faaliyetleriyle amaçlanan gelişimin sağlanması güçtür; rehberlik hizmetleri zorunludur. İlköğretimde sunulan eğitsel rehberlik; öğrencinin okula uyum sağlaması, öğrenmeye yönelik olumlu tutum geliştirmesi, öğrenmeyi öğrenme ve öğrendiklerini aktarmaya yönelik bilişsel becerileri kazanması ve etkili öğrenme stratejileri geliştirmesine yöneliktir. Kişisel/sosyal rehberlik; duyguları tanıma, kendini ifade etme ve zorlu yaşam olaylarıyla baş etme becerilerinin geliştirilmesini hedefler. Mesleki rehberlik ise kişilik ve mesleki gelişimi desteklemeye yöneliktir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017). Bu dönemde rehberlik hizmetleri; öğrencinin ilgi ve yeteneklerini fark etmesi, çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmesi ve özgüven kazanmasına katkı sunmalıdır (Yeşilyaprak, 2013). Grup etkinlikleri, oyun ve hareket temelli çalışmalar önemlidir. Öğretmen-aile iş birliği en üst düzeyde sağlanmalı; aile rehberlik etkinliklerinin doğal bir ortağı hâline getirilmelidir (Yeşilyaprak, 2013).

Sonuç

Yapılan çalışma kapsamında kültürel liderlik konusunda genel bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları tablolar hâlinde sunulmuştur. Bulgular, alanyazında

yer alan pek çok çalışmanın sonuçlarının paralel ilerlediğini göstermektedir. Liderlik, son dönemlerde yoğun biçimde çalışılan alanlardan biridir. Okul yöneticileri ile okul kültürü arasındaki ilişkiye odaklanan yayınlar incelendiğinde, çalışmaların neredeyse tamamında yalnızca okul yöneticilerinin çalışma grubu olarak belirlendiği ve yöneticilerin liderlik anlayışları ile okul kültürü arasındaki ilişkinin irdelendiği görülmektedir. Ayrıca okul yöneticilerinin okul kültürüyle ilişkisini inceleyen çalışmalarda tarama modellerinin ağırlıkta olduğu dikkati çekmektedir. Bu alandaki araştırmaların büyük ölçüde nicel desende yürütülmesi, derinlemesine ve boylamsal çalışmaların görece sınırlı kaldığı biçiminde yorumlanabilir.

Literatürde öne çıkan konular arasında okul geliştirme dikkat çekmektedir. Bunu sırasıyla eğitim liderliği, yönetsel disiplin felsefesi, okul yönetimi uygulamaları, farklılıkların yönetimi, bilgi ve kaynak yönetimi, örgütsel öğrenme, yeni eğitim politika/programlarının değerlendirilmesi, plan-program ve öğretmenlerin karşılaştığı zorluklar izlemektedir. Bazı çalışmalarda, okul müdürlerinin geleceğin kültürel liderleri olarak yetiştirilmelerine özel vurgu yapıldığı ve bu doğrultuda okul lideri yetiştirmeye dönük program içeriklerinin güncellenmesi gereğine işaret edildiği görülmektedir. Eğitim yönetimi araştırmalarında ise öğretim yöntemleri, öğretmen eğitimi ile ölçme ve değerlendirme konularının öne çıktığı anlaşılmaktadır. Çalışma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, okul yöneticilerinin kültürel liderliği alanında üretilen çalışmalar üzerinden bir tipoloji oluşturulabileceği sonucuna varılabilir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular doğrultusunda şu öneriler sunulabilir: Okul yöneticilerinin kültürel liderliği üzerine yapılan lisansüstü tezlerin büyük kısmı nicel yöntemlere dayanmaktadır. Sonraki çalışmalarda nitel veya karma yöntemlerin kullanılması, problem durumlarına ilişkin daha derinlemesine çıkarımlar yapılmasına katkı sağlayabilir. Uluslararası ve ulusal dergilerde okul yöneticilerinin kültürel liderliği üzerine yayımlanan çalışmalar karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Araştırmalarda çalışma grubuna okul çevresi ve öğrenciler daha fazla dâhil edilerek çalışmalara daha geniş bir perspektif kazandırılabilir.

Kaynaklar

Bakulçoğlu, A. (2003). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Nobel Yayın Dağıtım.

Can, G. (2005). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Pegem A Yayıncılık.

Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (Çev. T. Ergene). Mentis Yayıncılık. (Eserin orijinali 2005'te yayımlandı.)

Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Özerler.

Kurt, G. (2007). *On dokuz mayıs üniversitesi rehberlik ve psikolojik danışma bölümü öğrencilerine verilen duygusal zeka düşünme becerileri eğitiminin empatik beceri düzeylerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Rehberlik hizmetleri yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171110-2.html>

Tan, H. (1992). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Millî Eğitim Basımevi (MEB Yayınları).

Ültanır, E. (2000). Okul psikoloğu ve okul psikolojik danışmanlığı meslekleri: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Millî Eğitim Dergisi*, 148, 9–16.

Yalçın, İ. (2006). 21. yüzyılda psikolojik danışman. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 117–133.

Yeşilyaprak, B. (2013). *Eğitimde rehberlik hizmetleri* (21. basım). Nobel Yayın.